

УДК 811'42

**Гончарук Олег Миколайович,
Харківський національний
університет внутрішніх справ,
м. Харків**

РЕКУРЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ КОМПОНЕНТ КОГЕЗІЇ ТЕКСТУ

В останні роки значно зріс інтерес лінгвістів до вивчення синтаксису тексту як зв'язного мовлення. Істотне місце у забезпеченні внутрішньотекстової когезії займають явища рекурентності. Значну роль у здійсненні зв'язності тексту грає також порядок слів – прямий чи інверсійний. Пов'язуючи слова між собою, порядок слів може відповідати не лише логіці об'єктивного розгортання думки, а й комунікативному завданню: вимоги смислового, емоційно-експресивного виокремлення певного елемента мови. В останньому випадку граматичний, прямий порядок часто поступається місцем інверсії, яка дозволяє з більшою ефективністю передати суб'єктивне ставлення до змісту повідомлення.

Дослідження оціночного відображення дійсності та її елементів, а також питань, пов'язаних з даним аспектом взаємодії мови, мислення та дійсності, висувається на одне з центральних місць у лінгвістиці. Пріоритетним напрямом дослідження стає вивчення суб'єктивної сторони мови, модусу, експресії, прагматики на рівні висловлювання та тексту, оскільки увага дослідників зосереджена на когнітивній та функціонально-комунікативній парадигмах. Не викликає сумніву той факт, що рекурентність (повтор) як засіб, наділена яскравою експресією, також є цементуючим елементом тексту, бере участь у формуванні міжфразових зв'язків, служить засобом вираження таких центральних текстових категорій, як зв'язність і цілісність. Наявність досліджень з даної проблематики свідчить про те, що в сучасній науці про мову проблеми повтору, як експресивного та композиційного засобу, викликають зростаючий інтерес, зумовлений насамперед активними текстологічними дослідженнями, вивченням мовної особистості як учасника комунікації, дослідженням прагматичних аспектів мови, засобів посилення виразності мови на різних рівнях, способів ефективного впливу на сприйняття мови, загальними

антропоцентричними та експансивними тенденціями науки про мову. У сфері лінгвістики нині дослідники зазвичай розрізняють різновиди повторів на всіх рівнях мовної системи: фонетичний (звуковий), морфологічний, лексичний, семантичний, синтаксичний. Кожен із вищезазначених видів повтору має власну специфіку, а загальним є саме явище рекурентності певних одиниць мови: звуків, морфем, лексем, фраз. У середині кожного рівня повтори класифікуються залежно від їхньої специфіки і стають спеціальними об'єктами досліджень. Крім того, можна диференціювати матеріально виражений повтор (фонетичний, словотвірний, лексичний, синтаксичний), і матеріально не виражений (семантичний).

У дослідженні Т. В. Жук за основу прийнято класифікацію повторів за характером їхньої структурної організації. За цим критерієм дослідниця виділяє: 1) простий контактний повтор, який може бути виражений двочленним або тричленним сполученням слів, що виражають емоційно-оцінну тональність висловлюваного; 2) розширений повтор – повторення мовної одиниці з конотаціями, які доповнюють чи розширюють її зміст; 3) кільцевий повтор – повторення мовної одиниці на початку і в кінці оповіді; 4) повтор-підхоплення – повторення кінцевого елемента одного висловлювання на початку другого висловлювання; 5) ланцюжковий повтор – повторення мовних одиниць однієї за одною [1, с. 15]. Щодо структурної організації авторка пропонує розрізняти такі види лексичних повторів: контактний – дистантний, концентрований – перманентний. Відповідно до розуміння лексичного повтору як поліфункційного засобу семантичного зв'язку тексту Т.В. Жук виокремлює такі види: 1) номінаційно-ланцюжковий повтор; 2) тотожний лексичний повтор; 3) синонімічний повтор; 4) антонімічний повтор [1, с. 16].

Розгляд функціональних аспектів повтору може бути здійснено тільки в рамках цілого тексту, оскільки спочатку мова, а водночас і словесна культура, існують у формі тексту, і текст є тією самою первинною комунікативно-мовною одиницею, з якої інші мовні елементи виводяться у вигляді лінгвістичного аналізу.

Список використаних джерел:

1. Жук Т. В. Лексичний та синтаксичний повтор в українській народній творчості: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2005. 18 с.